

Rakkaus, ero ja kuolema ovat asioita, jotka koskettavat ihmisiä. Ne punoutuvat yhteen suomalaisen iskelmän mollivireessä. Niitä käsittelevät yksinkertaistetut menestysmelodraamat, joiden yksinkertais-tetussa juonessa on olevinaan jokin opetuksen tai neuvon tapainen. Komeimmissa lihallisen eroottisissa runoissa kuolema näyttää vähintäänkin uhkana tai mahdollisuutena hিপaisevan rakkautta.

Iskelmä, draama ja runo piirtävät esittäjänsä tilaa vähän samaan tapaan, kuin muista yhteyksistä tutuksi tullut ”pelon maantiede” kertoo siitä, miten esimerkiksi väkivallan pelko vaikuttaa naisten tilan käyttöön kaupungeissa. Helsingin Sanomien Arja Kivipelto aloitti juttunsa ”Pelko pimentää naisten tilaa” seuraavasti: ”Yöllä askelten ääni kuuluu kiusallisen terävästi; kuin joku kävelisi kannoillani. Kiihdytän vauhtia, ja sydämen pamppailukin alkaa kuulua selvästi. Parin korttelin päässä jostain syvennyksestä ilmestyy isonäköinen mies. Pitäisikö vaihtaa äkkiä toiselle puolelle? Vai pyörittää takaisin? Minne päin voisin juosta?”

Luettuani pinkan erilaisia ”surukirjoja” aloin miettiä, mihin ne suruaan kirjoittavat juoksevat. Minnekö pyörtävät tai kaartavat? Mitä väistävät? Martti Lindqvistiltä kuoli rakastettu vaimo, Reidunn ja Sakari Kiurulta otti oman käden oikeus pois pojan jo vuosia sitten, ja Leena Kortelaiselta lähti avioasiuppa kävelemään pari-

senkymmentä vuotta kestäneen avioliiton jälkeen.

Lindqvistin vaimo Hannele kuoli yhtäkkiä syystalvella eikä kuolinsyytä kyetty selvittämään. Kirjan pääosan muodostaa päiväkirja, joka alkaa reilun viikon kuluttua vaimon kuolemasta ja päättyy neljänsä kymmenen päivän mentyä, vuoden vaihtuessa toiseksi. ”Surupäiväkirjan” aineistona ovat tietenkin kirjoittajan tuntemukset, mutta myös vaimon kanssa käytyä kirjeenvaihtoa, vaimon päiväkirjoja ja muuta intiimiaineistoa. Sillä tavoin kirja on Martin ja Hannelen yhteinen kirja, ja näin Martti Lindqvist tulee täyttäneeksi vaimonsa yhden toiveen – kirjoittaa joskus oma kirja. Kuoltuaan Hannele sen tekee.

Päiväkirjamerkinnoissään Lindqvist yrittää tallentaa surussaan kulkevan miehen kuloisetkin tunteet ja mielialat. Merkintöjä Lindqvist sanoo autenttisiksi, ja syntyhistorialtaan ne sellaisia varmaan ovatkin, mutta silti merkinnät tuntuvat jotenkin ”kasvatetuilta”, itseään sivistyneesti hallitsevilta: syntymäparkaus eivät oikein kuulu. Kirja on jotenkin kullatun kaunis niin kuin romanttisimmat fiktiot maailmankirjallisuudessa. Rakkauten Midas tuntuu kultaavan kaiken.

Kirja on lähes vailla rosaa. Vainajasta tulee eterinen runotyttö, kunnes hän jossain kirjeensä katkelmassa tulee kirjoittaneeksi uutta kotia remontoivista rakennusjatkista, ettei niitä tarvita nurkkiin pyöri-

mään, tuomaan roskaa, vetämään norttia, istumaan vessassa aku ankoja lukemassa, sekoittamassa tyhmyydessään kittiä Martin hopeisissa perintökauhoissa ja suojaamassa Ulla Rantasen tauluilla lattioita maalin roiskeilta. Hyvä vain, että ovat nyt oksentamassa torstaipulloaan ja ostamassa uutta. Kiva olla kahden ja sivistyneesti. Vain me.

Tuo ainoa kirjan rosontapainen – vaikkakaan ei siksi tarkoitettu – saa lukijan jotenkin kiusaantumaan tirkistelystä maailmaan, joka on vain kahden ihmisen todellisuutta. Fiktiota toinen toisesta. Mutta tirkistelijöitäkään tuskin palkitaan, sillä puolisoiden kirjekatkelmat puhuvat suuresta rakkaudesta tai parisuhteen yleisistä peruskysymyksistä ylen sivistyneesti, kun vaimokin on koulutukseltaan psykologi.

Huikan kärjistäen Lindqvist on kirjoittanut melodraaman, johon sisältyy opetus. Ja se opetus on, että tällä kuolemalla on jokin tarkoitus, jokin korkeampi mieli, joka on antanut enteitä itsestään puolisoitten teoissa ja puheissa. Siinä todisteluhehässä Lindqvist pyörii suurimman osan kirjaansa. Kuolema on ”näyttäytynyt” kaiken aikaa – vähän samaan tapaan kuin poikakirjojen dekarit ovat saaneet näkymättömän salakirjoituksen esiin lämmittämällä paperia kynttilänliekillä. Lindqvist on saanut viestinsä, kun puolison elämänliekki on sammunut. Mutta tämä kai lienee surun logiik-

kaa. Lindqvistin yhteydessä on ehkä vaikea puhua surun maantieteestä, ehkä paremmin surun astronomiasta.

Leena Kortelaisen kirja on myös eräänlainen surupäiväkirja. Sairaალateologi Kortelainen huomaa parikymmenvuotisen avioliittonsa olevan yhtäkkiä taaksejäänyttä elämää ja kyselee runokokoelmassaan, oliko se onnea, kaikessa rypyisyydessäänkin. Oliko se rakkautta ollenkaan? Hän kirjaa jätetyksi tulemisen tuntejaan, mutta ei tarjota eroprosessista varmaankaan mitään uutta. Mutta ehkä juuri tyyppisyydessään runot puhuttelevatkin.

On sekä surullista että lohduttavaa, että ammattiauttaja, joka on kuunnellut muiden suruja, on yhtä avuton omassa surutyössään kuin ”elämän amatöörikin”. Hän tarvitsee sekä tilaa että muiden apua. Tunne-elämä on omanlaistaan elämää. Kirjoittaja ei syyttele. Hän joutuu jopa kysymään, miten voisi rakastaa vastarakkautta vaatimatta. Niin lähtenyt kuin jätettykin ovat ongelmassaan sympatiaa ja empatiaa kaipaavia ja tarvitsevia.

Hän kiteyttää: ”Olemme molemmat/ opetelleet/ rehellistä tunteenilmaisua // Mutta toistemme tunteita/ emme kestä // Kummallakin/ on kyllin/ kestämistä/ omissaan.” Surutyö on kehityskertomus ja Kortelaisen kokoelma ei ole niinkään surun maantiedettä kuin surun geologiaa. Itsen kerrostumien ja peruskallion tutkimista.

Reidunn ja Sakari Kiuru ovat kirjoittaneet muistikirjoituksen pojalleen Kaleville,

joka sairaalakierteen päätteeksi otti itseltään hengen. Kirja on samalla raportti ja tapahtuman kuvaus, joka jo nimellään yrittää kertoa yksilön avuttomuudesta ja hauraudesta, kun maailmalla tuulee. Piiloisena ajatuksena on tapahtumien vääjäämättömyys, ikään kuin sairaalakierteen ”keskipakoisvoima” olisi heittänyt pojan ulos elämästä kuoleman syliin.

Vuosikymmen on kirjoittajien täytynyt sulattaa kokemustaan, ennen kuin he ovat uskaltautuneet kirjoittamaan sen kansien väliin. Mutta ehkä se kertoo pikemminkin ympäristöstä kuten sekini, että monien dokumentin henkilöistä, paikakunnista ja yhteisöistä on esiinnyttävä peitenimin. Mutta jospa se onkin juuri sitä surun maantiedettä, jonka kartoilla erilaiset syyllisydentunnostisteilevät maanteinä, kulkuväylinä.

Ainakin tuo syyllisyys tuntuu tihkuvan Kiurujen kirjan rivien välistä. Samalla kun he rakkaudessaan ojentavat muistoruusuja herkälle Kalevi-pojalleen, tuntuvat ruusujen piikit jäävän ”itseensä keskittyneiden luokkatoverien”, ”epäjohdonmukaisen ja itsekeskeisen morsiamen” tai jonkun ymmärtämättömän ammattiauttajan käsiin. Siis syytöksiä, joskin perustellun sivistyneitä.

Kun Kalevi alkaa olla olemassa kirjassa vasta 16-vuotiaana eli sairastuttuaan, niin tuntuu, että kirja on pikemminkin kirja Reidunn ja Sakari Kiurusta kuin Kalevi Kiurusta. Kun kirjoittajapari esipuheessaan toteaa, että ”vajavainen rakkautemme ja voimamme ei-

vät vain riittäneet muuttamaan kovaa arkitodellisuutta, eivät kumoamaan hänen kohtalonsa vääjäämättömiä ehtoja”, niin joutuu kysymään, miten valmiiksi onkaan sitten kirjoitettu vähemmän vaikutusvaltaisten, suhteita omaamattomien ja vähemmän koulutettujen (Sakari Kiuru oli mm. Yleisradion pääjohtaja ja Reidunn Kiuru toimi Vantaan perheneuvolakeskuksen johtajana) vanhempien elämän käsikirjoitus, kun sen elämän vaihdemiehinä eivät voi/ kykene/ jaks/ ehdi toimia hyvin resursoidut vanhemmatkaan.

Surun maantieteen karttavärejä eivät ole laaksojen vihreä tai vesien sini tai vuorten ruskea, vaan itsekeskeisyys, patetia, sentimentaalisuus, todellisuuden taipuminen ja vääristyminen. Ne ovat tiloja, joissa on vaikea kulkea. Vaihtaako toiselle puolen katua? Vai pyörittää takaisin? Minne päin voisi juosta? Ja kuka juostessa määrää vauhdin ja kuka suunnan?

SEPPÖ HELMINEN

MARTTI LINDQVIST
KUOLEMAA VÄKEVÄMPI
OTAVA 1994

REIDUNN JA SAKARI
KIURU

KAARNALAIVA
OTAVA 1995

LEENA KORTELAINEN
KIVUN YTIMESTÄ, ERON
TUNTUJA
KIRJAPAJA 1995